

USALDUS=ELLUJÄÄMINE?!

Kust tuleb ja kuhu kaob usaldus ning kuidas jääda ellu?

TEADLASE PILGU LÄBI: KES ON VÄÄRT USALDUST?

Agata Gurzawska, teadlane ja VERITY projekti teaduskoordinaator: *The ecosystem of trust in science: the role of stewards of trust / Usalduse ökosüsteem teaduses: usalduse hoidjate roll.*

Margit Sutrop, filosoof ja poliitik (Riigikogu liige), **Külliki Seppel**, sotsioloog ja kommunikatsiooniuurija: *Kas me teame, millel põhineb usaldus teaduse vastu?*

Kati Orru, kestlikkuse sotsioloogia kaasprofessor ja **Kristi Nero**, kriisisotsioloogia nooremteadur: *Ühiskonna kriisikindlusest ja kerksusest ning usalduse rollist selles.*

Kati Orav, visuaalne lihtsustaja: *Kuidas meil läheb? Eredad taipamised ja elamused.*

Kas me teame, millel põhineb usaldus teaduse vastu?

Margit Sutrop ja Külliki Seppel

Konverents "Usaldus=ellujäämine?!"

Tartu, 3. oktoober 2024

UNIVERSITY OF TARTU
Centre for Ethics

IANUS

Usalduse paradoks

- Ilma usalduseta ei ole koostööd. Ilma koostööta me ei jää ellu. Seetõttu vajame hädasti usaldust.
- Usaldust vajab ka teadus, mis on loomu poolest kollektiivne tegevus ja ei saa toimida ilma usalduseta. Oluline on nii teadlaste omavaheline usaldus kui ka ühiskonna usaldus teadlaste ja teadustöö tulemuste ja rakenduste vastu.
- Kurdetakse, et usaldus teaduse vastu vähenenud. Kas tegelikult on?
- Palju teadusskepsist, kaheldakse teadlaste väidetes, erapooletuses, aususes. Palju muretsetakse väärkäitumise pärast, kuigi tegelikult vaid üksikud nn mädaõunad suures õunakorvis.

Usaldus eesti teaduse vastu

- 78% Eesti elanikest **usaldab teadlasi**
- 89% nõustub väitega, et teadlased on oma ala eksperdid
- 90% nõustub väitega, et teadusuuringud on vajalikud, isegi kui neist pole kohe otsest kasu
- 85% elanike hinnangul on viimase 10–20 a teaduse ja tehnoloogia areng muutnud inimeste elu paremaks

Ainsaar, M., Himma-Kadakas, M., Themmas, A., Kõuts, R., Espenberg, S. (2020) Eesti Teadusbaromeeter (ETb). Tartu: Tartu Ülikool, Eesti Teadusagentuur

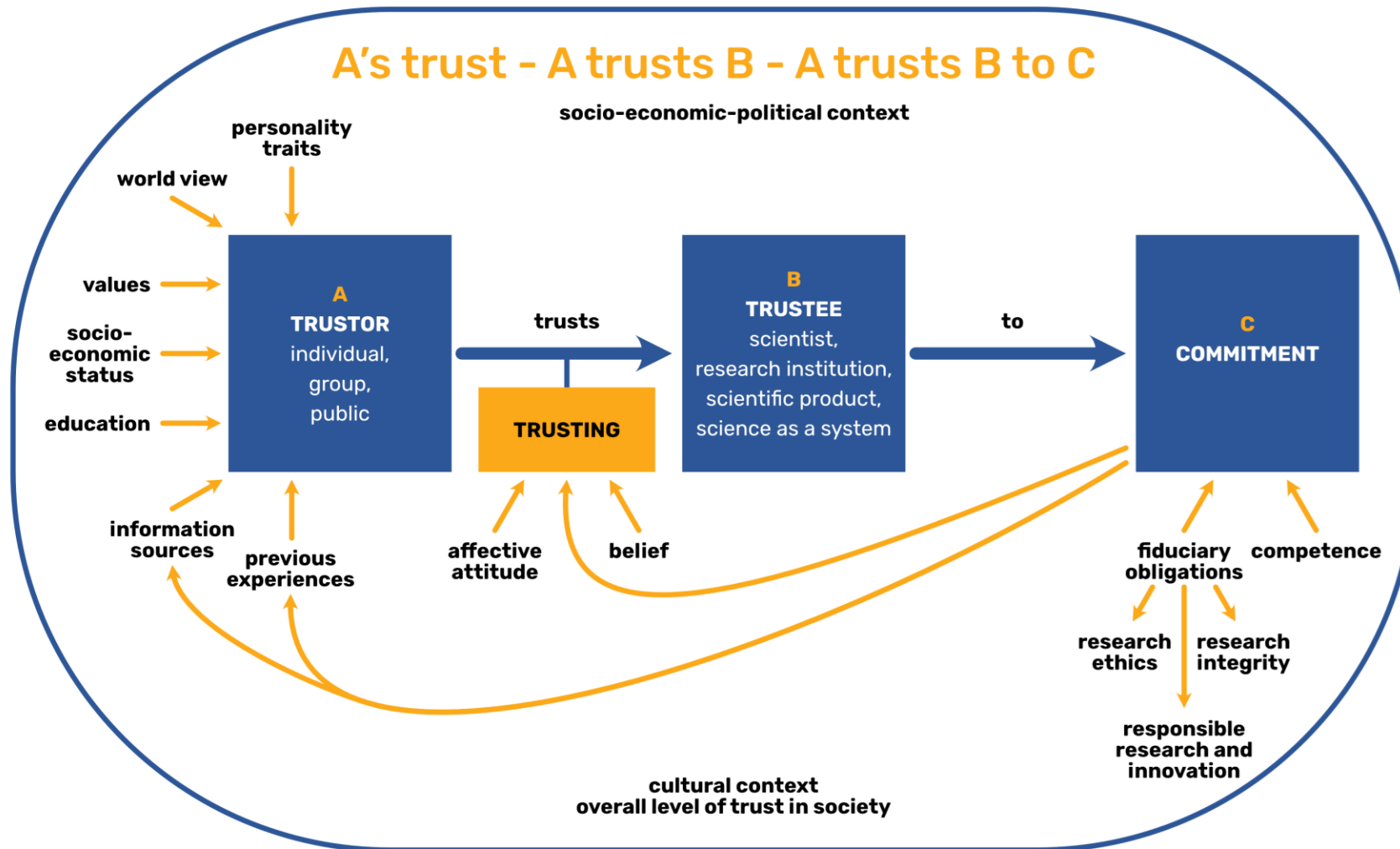

Mis on usaldus?

- Usaldus on vaimne seisund, mille puhul usaldaja suhtub usaldatavasse inimesse või institutsiooni **positiivse tundega**, eeldab, et **usaldatav on usaldusväärne** ning suudab ja tahab täita **usaldaja ootusi**.
- Millest tekib positiivne tunne?
- Mis teeb usaldatava usaldusväärseks?
- Kust usaldaja teab, et usaldatav on usaldusväärne?
- Mis on usaldaja ootused usaldatavale? Rollipõhised ootused.

Usaldus teaduse vastu

Millised tegurid mõjutavad usaldust?

Usaldajaga seotud tegurid

- Eneseusaldus
- Üldine usaldus teiste inimeste ja ühiskondlike institutsioonide vastu
- Väärtushoiakud ja maailmavaade
- Ootused teadlastele ja teadusele
- Isiklik kokkupuude teadusega

Usaldatavaga seotud tegurid

- Teadlaste puhul kompetentsus, hea tahe, eetilisus
- Teaduse kui institutsiooni puhul sõltumatus, kaasav ning osalust võimaldav, avatud, eetiline
- Teaduse produktide puhul kasulikkus, ohutus, vastavus usaldaja väärtustele

Usaldajaga seotud tegurid

UNIVERSITY OF TARTU
Centre for Ethics

Üldine (institutsionaalne) usaldus

- Kõrgem usaldus ühiskondlike institutsioonide vastu => kõrgem usaldus teaduse ja teadlaste vastu
- Seotud ka suurema rahuloluga demokraatia toimimisega ning veendumusega, et riigis lähevad asjad õiges suunas (EB, 2021)
- Vaktsiinivastastus -> tugevalt seotud üldise usaldamatusega riigi/valitsuse vastu
  - ei ole „ravitav“ aktiivsema informeerimisega
- Seotud ka hariduse jt sotsiaal-majanduslike tunnustega, eneseusaldusega

Hoiakud ja maailmavaade

- Neli tegurit, mis ennustavad usaldamatust: religioossus, poliitiline orientatsioon, moraal ja arusaam teadusest.
- Mõju erinev valdkonniti, kõige tugevam avalikkuse teravdatud tähelepanu all valdkondades.
- Poliitiline konservatiivsus ennustab skeptilisust **kliimamuutusesse**.
- Religioossus ennustab **vaktsiinivastasust**.
- **GMO-desse** suhtumist mõjutab nii religioossus kui poliitiline ideoloogia, aga ka teaduse mõistmine.

B.T.Rutjens, R.M.Sutton ja R.van der Lee „Not All Skepticism is Equal: Exploring the Ideological Antecedents of Science Acceptance and Rejection“, Personality and Social Psychology Bulletin 2018, vol. 44(3).

Ootused teadlastele

Barber
(1987):

Pädevus

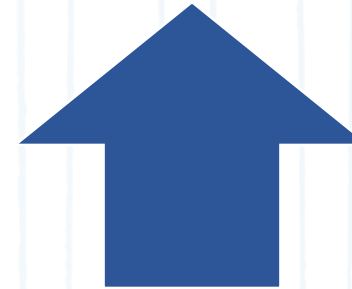
Eestlaste ootused
teadlastele:

Intelligentsus	51%
usaldusväarsus	49%
koostöövõime	44%

Sakslaste ootused
teadlastele:

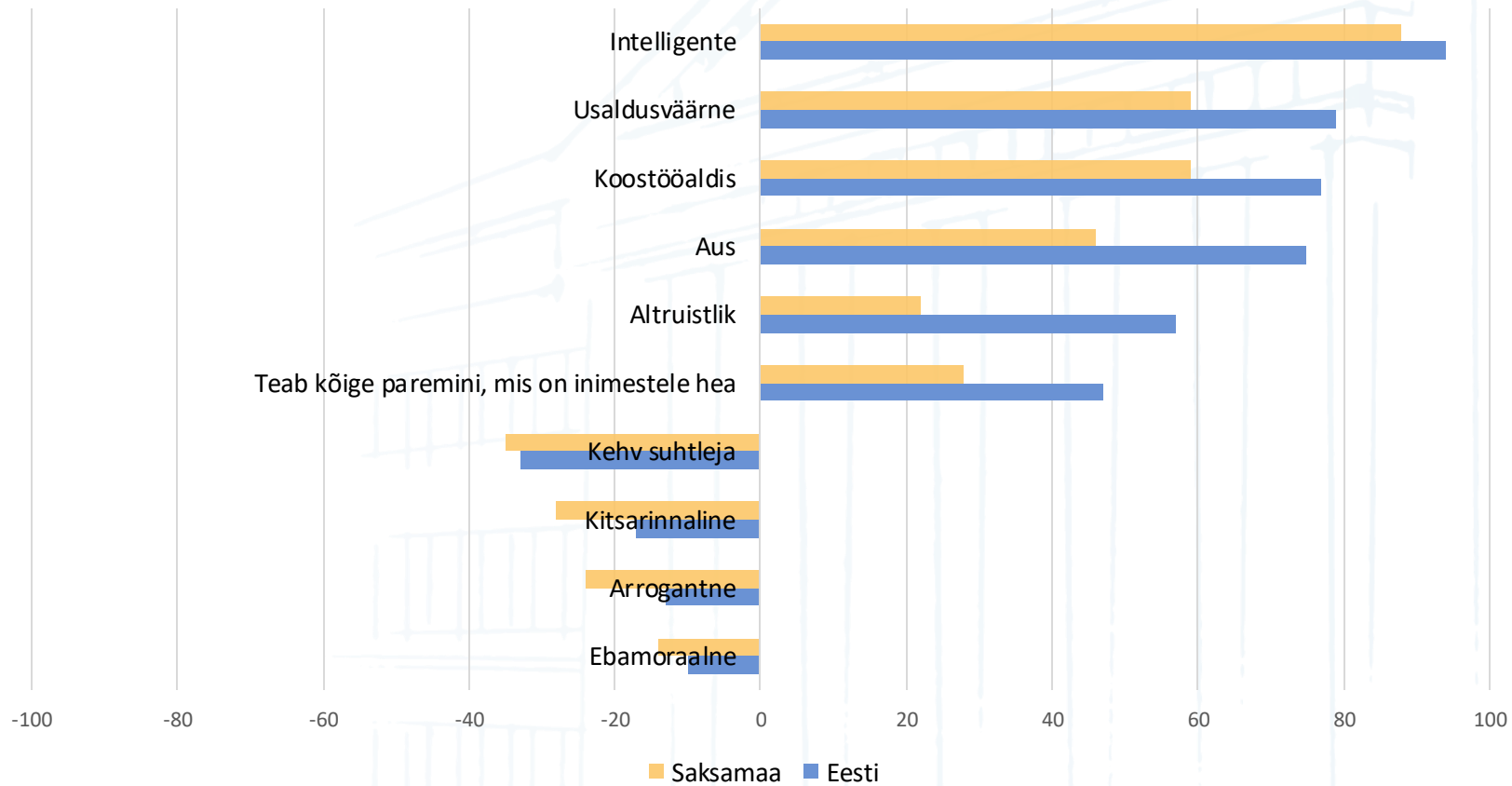
Intelligentsus	55%
ausus	49%

Moraalne
usaldusväarsus

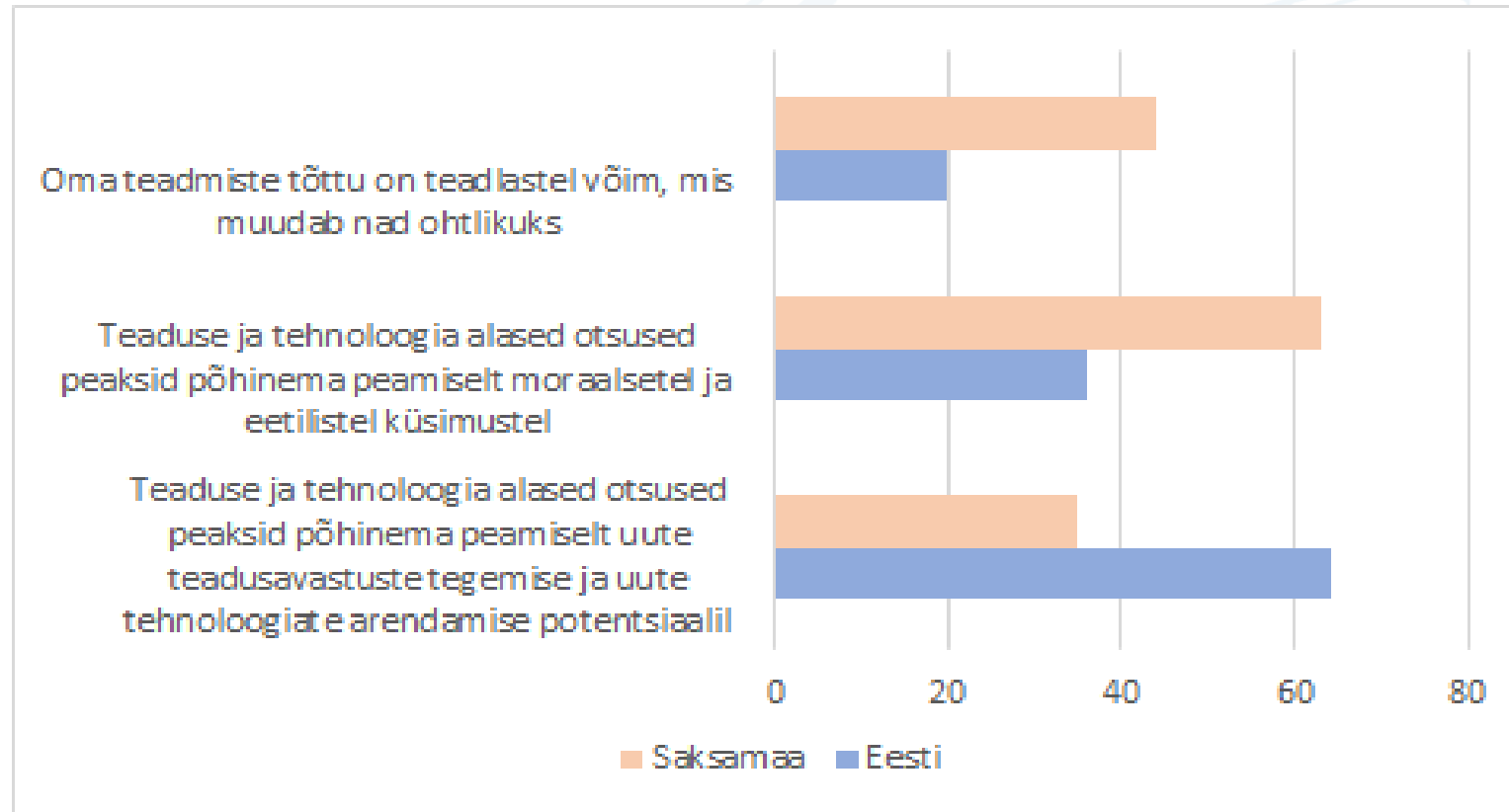
Allikas: Special Eurobarometer 516: European citizens' knowledge and attitudes towards science and technology

Hinnangud teadlastele

Allikas: Special Eurobarometer 516: European citizens' knowledge and attitudes towards science and technology

Hinnangud ühiskonna järelvalve vajalikkusele

Allikas: Special Eurobarometer 516: European citizens' knowledge and attitudes towards science and technology

Usaldatavaga seotud tegurid

UNIVERSITY OF TARTU
Centre for Ethics

IANUS

Usaldus teaduse ja/või teadlaste vastu?

- Teadlaste (kõigi teadlaste või ühe teadusvaldkonna või konkreetse teadlase)
- Teadusasutuse
- Teaduse kui institutsiooni
- Teadusliku meetodi
- Teadusliku uurimistöö produkti – loodud teadmise või tehnoloogia vastu

Mida usaldatavalt oodatakse?

- Teadlaste puhul kompetentsust, head tahet, eetilisust.
- Teadustulemuste ja teaduslike väidete puhul tõeväärtust
- Teaduse kui institutsiooni puhul sõltumatust, avatust ja kaasamist, osaluse võimalust, heade tavade järgimist
- Teaduse produktide puhul kasulikkust, ohutust, vastavust usaldaja väärtustele

Teadlase usaldusväärsus

- Teadlase usaldusväärsus on seotud nii tema kompetentsuse kui ka tema eetilisusega.
- Teadlase eetilised kohustused tulenevad rolliootustest. Teaduse ülesanne on teadmiste kasvatamine, teadmatuse likvideerimine ja inimkonna ees seisvate probleemide lahendamine.
- Teadlase jaoks olulised väärtused on objektiivsus, kriitiline mõtlemine, ausus andmetega ümber käimisel, eelarvamusvabadus, avatus.
- Küsimus: kuidas inimesed teavad, et teadlased on eetilised? Isiklik kokkupuude, meedia. Kas teadlased peaks ise ka selle eest hoolitsema, et nende tegevus oleks teada?

Kokkuvõte

Kas me teame, millel põhineb usaldus teaduse vastu?

- Teame, et usaldus sõltub nii usaldajast kui ka usaldatavast ja välistest teguritest.
- Usaldus on kompleksne mentaalne akt, mis võib sisaldada nii uskumust, et usaldatav on usaldusväärne kui ka positiivset tunnet. *Vahel me umbusaldame kedagi, kes on usaldusväärne või usaldame kedagi, kes pole usaldusväärne.*
- Kui räägime usaldusest teaduse vastu, siis peame täpsustama, kas mõtleme teadlasi, teadustöö tulemusi või teadussüsteemi.
- Usaldust mõjutavad nii usaldaja kui usaldatavaga seotud tegurid.

Antud töö teostamist on toetanud projekt
„IANUS: Inspiring and Anchoring Trust in Science,
Research and Innovation“

